

Юридичні науки

УДК 342.51

Гречко Інна Валеріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гречко Інна Валерьевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Grechko Inna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Шеверєва Віталіна Євгенівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри державного будівництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Шеверева Виталина Евгеньевна

кандидат юридических наук,

доцент кафедры государственного строительства

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Sheverieva Vitalina

Candidates of Legal Sciences, Associate Professors

Yaroslav Mudryi National Law University

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ НА
ПРИКЛАДІ ТАКИХ КРАЇН, ЯК ОАЕ, ІЗРАЇЛЬ, ІТАЛІЯ, ІНДІЯ ТА
ЄГИПЕТ**

**ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ВЫБОРОВ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА
НА ПРИМЕРЕ ТАКИХ СТРАНАХ, КАК ОАЭ, ИЗРАИЛЬ, ИТАЛИЯ,
ИНДИЯ И ЕГИПЕТ**

**FEATURES OF ELECTIONS OF THE HEAD OF STATE BY THE
EXAMPLE OF COUNTRIES SUCH AS UAE, ISRAEL, ITALY, INDIA
AND EGYPT**

***Анотація.** Стаття присвячена порівнянню підходів до обрання глави держави у різних країнах світу. Проаналізовано вплив форми правління на формування вищої посади. Наведено приклад виборної монархії як відступ від загального правила престолонаслідування. Розглянуто, чим відрізняються вибори президента залежно від різновиду республіки. У даній роботі підкреслено невичерпність способів обрання глави держави, внаслідок існування держав, що не підпадають під жодну класифікацію.*

***Ключові слова:** глава держави, вибори, монархія, республіка, парламент, голосування.*

***Аннотация.** Статья посвящена сравнению подходов к избранию главы государства в различных странах мира. Проанализировано влияние формы правления на формирование высшей должности. Приведен пример выборной монархии как отступления от общего правила престолонаследия. Рассмотрено, чем отличаются выборы президента в зависимости от разновидности республики. В данной работе подчеркивается неисчерпаемость способов избрания главы государства, в результате существования государств, которые не подпадают ни под одну классификацию.*

***Ключевые слова:** глава государства, выборы, монархия, республика, парламент, голосование.*

***Summary.** The article is devoted to the comparison of approaches to the election of the head of state in different countries of the world. The influence of the*

form of government on the formation of a senior post is analyzed. An example of an elective monarchy is given as a deviation from the general rule of succession. Considered the differences in the election of the president depending on the kind of republic. In this article, the inexhaustible ways of electing the head of state, as a result of the existence of states that are not subject to any classification, are emphasized.

Key words: *head of state, elections, monarchy, republic, parliament, voting.*

Постановка проблеми. У більшості країн світу інститут глави держави сформувався і еволюціонував разом із самою державою. Як зазначав відомий державознавець В. Гессен: «Держава існує та діє в органах своєї влади, немає органів – немає держави» [1, с. 32]. Будучи зумовленим різними потребами та розвиваючись під впливом традицій, які є унікальними у кожній країні, даний інститут характеризується різноманітними підходами як до його створення, так і функціонування. Дослідження унікальної специфіки виборів глави держави є важливим для вирішення питання про його участь у політичному житті держави, оскільки те, як він приходить до влади відображає його подальший напрямок діяльності і взаємозв'язок із іншими органами влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку інституту глави держави займалися такі вчені: В.Б. Авер'янов, Ф.Г. Бурчак, Ю.М. Коломієць, С.Г. Серьогіна, В.В. Сухонос, В.А. Шатіло, В.Д. Яворський, О.Н. Ярмиш та інші. Ці автори детально розглядали питання формування посади глави держави. Використання їх доробку дає можливість впорядкувати способи проведення виборів і побачити чим вони зумовлені.

Виокремлення невирішених раніше частин основної проблеми. Такі питання потребують подальшого опрацювання аби сформувати чітке уявлення про вплив форми правління на процес виборів і подальшу роль глави держави у політиці.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження та аналіз способів обрання президента (глави держави) на прикладі різних країн світу, які мають суттєві відмінності у процесі формування влади. За допомогою цих порівнянь можна побачити, як саме форма правління визначає роль такої особи на політичній арені і, безпосередньо, встановлює порядок його обрання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Глава держави – це конституційний орган і одночасно вища посадова особа держави, яка посідає формально найвище місце в системі органів державної влади, здійснює верховне представництво країни у внутрішньополітичному житті та у відносинах з іншими державами [2].

Варто зазначити, що правова категорія «глава держави» розкривається через два поняття: «інститут глави держави» та «статус глави держави» [3, с. 10].

На сьогодні закріпилася думка про те, що статус глави держави є частиною правового інституту глави держави. Вперше таке положення було подано на розгляд І. Хутинаєвим [4, с. 26-27] і зараз підтримується більшістю дослідників інституту президентства. Зокрема, А. Шир-огли Султанов, порівнюючи конституційно-правовий статус президентів Азербайджану та Росії, зазначав: «На відміну від правового статусу, нормативний обсяг інституту президента є більш ширшим. Він утворюється за рахунок правових норм, що визначають не лише функціонування, а й обрання (призначення) президента» [5, с. 28]. Відповідно, вибори є елементом інституту глави держави, який полягає у тому, що певна сукупність людей шляхом голосування заповнює вакантну виборну посаду.

Цікавим моментом є те, що інколи зустрічається співіснування двох або більше осіб на такій посаді, а це, безперечно, зумовлює своєрідність у порядку їх обрання або призначення.

За кількісним складом виділяється одноособовий та колегіальний глава держави. У свою чергу, колегіальний глава держави може існувати у вигляді олігархічної (більше двох осіб виконують обов'язки глави держави) та діархічної (дві особи виконують обов'язки глави держави) моделей. При цьому, остання модель може існувати у вигляді функціональної діархії (між співправителями існує розподіл повноважень), територіальної діархії (кожен співправитель уособлює свою територію), особистої діархії (співправителі формуються без урахування будь-яких чинників територіального чи функціонального характеру) та вертикальної діархії (один співправитель впливає на порядок формування і функціонування іншого співправителя) [3, с. 282].

Майже в усіх країнах світу глава держави одноособовий, і лише в декількох функції його здійснюються колегіальними органами — президіями вищих представницьких органів у країнах соціалізму, Федеральною Радою у Швейцарії, колективним монархом в Об'єднаних Арабських Еміратах, спільно духовним керівником держави і президентом в Ірані [6].

Підхід до обрання глави держави, як вже було зазначено, дуже різниться в залежності від форми правління, яка і відображає порядок формування вищих органів державної влади. Далі більш детально розглянемо цей процес у монархіях та республіках.

Стосовно монархій, то тут історично склалося так, що монарх сходиться на престол не за волею підданих, а успадковуючи владу. Проте вибори все-таки мають місце у деяких державах, хоча і не зовсім підпадають під класичне визначення цього поняття. Саме Об'єднані Арабські Емірати є прикладом такого виключення із правил.

Для монархій не характерна виборність посади глави держави. У невеликій кількості країн, де це прийнято (крім ОАЕ, ще й у Малайзії) його обирає вищий орган законодавчої влади серед своїх членів.

За ст. 45 Конституції ОАЕ Президент і його заступник є складовою частиною верховної влади поряд із Вищою Радою Федерації, Радою Міністрів, Федеральною Національною Радою та Федеральним Верховним судом [7].

Посада запроваджена 2 грудня 1971 р. разом із проголошенням незалежності від Великої Британії. ОАЕ — це федерація 7-х окремих держав-еміратів, найбільшим з яких є емірат Абу-Дабі. Президент ОАЕ обирається з числа емірів цих 7-ми еміратів. Оскільки емірат Абу-Дабі є найбільшим і за територією і за населенням, Президентом ОАЕ вибирали поки що тільки еміра Абу-Дабі. Президент ОАЕ переобирається кожних 5 років. Кількість термінів перебування на цій посаді необмежена [8, с. 73-75, 198-199].

За даних умов сучасні вибори монарха в Об'єднаних Арабських Еміратах (ОАЕ) слід розглядати як менш поширене, ніж наслідування престолу, але цілком ординарне явище. Власне, відступом від загального правила є не саме обрання монарха, а те, що в Малайзії й ОАЕ строк повноважень глави держави є обмеженим. Таким чином, строковість повноважень глави держави обумовлена особливістю не форми правління, а форми державного устрою цих країн. Строк повноважень глави федерації обмежений, але його повноваження як глави суб'єкта федерації є довічними [9, с. 7].

Отже, для монархій не характерна виборність посади глави держави. У невеликій кількості країн, де це прийнято (крім ОАЕ, ще й у Малайзії) його обирає вищий орган влади серед своїх членів.

На відміну від монархій республіка базується на виборності посади Президента. Тут можна виокремити певні складові: організацію й проведення виборів, а також строк його повноважень.

Не можна не погодитися із висловлюванням Р. Бруді (американського політолога): «Час міцно пов'язаний із президентською репутацією серед громадськості» [10, с. 83].

Важливим питанням є саме спосіб проведення виборів, зазначається, що в умовах республіканської форми правління їх існує три: прямий, непрямий та внутрішньо-парламентський. Прямий спосіб характерний для президентських (Бразилія, Аргентина, Індонезія) та змішаних (Франція, Австрія, Ірландія, Ісландія) республік. На непрямі вибори опирається президентська республіка США, такий спосіб сформувався внаслідок історичних та політико-правових причин. Також вони передбачені у Вануату, де президент, згідно з частиною першою статті 34 Конституції, обирається колегією виборщиків, що складається з парламентарів та голів рад місцевих управлінь [11].

Для парламентських республік найбільш звичним є багатоступеневий (найчастіше двоступеневий) спосіб проведення виборів.

Багатоступеневі вибори відрізняються від непрямих, оскільки виразником волі громадян виступає не колегія виборщиків, а постійно діючий орган: місцева рада, парламент або одна з палат парламенту. Так, прийнято вважати, що багатоступеневими є вибори президента Італії, тому що він обирається колегією, яка складається із членів нижньої палати парламенту [12].

У своїй монографії В.В. Сухонос виділив три варіанти організації виборів президента, коли волю виборців опосередковують загальнонаціональною представницькою установою – парламентом.

Перший варіант діє у Ізраїлі, крім того також у Греції, Латвії, Туреччині, Албанії, Молдові та деяких інших країнах. Його сутність полягає у тому, що до виборів допускаються тільки члени парламенту, тобто у голосуванні беруть участь депутати і більше ніхто не може впливати на результат.

Вибори президента Ізраїлю передбачені Основним законом про Президента Держави від 16 червня 1964 р., де закріплено дату виборів,

порядок висунення кандидатів та, яким шляхом проводиться голосування, оскільки єдина Конституція відсутня.

Кнесет, тобто парламент, обирає його на сім років. Право займати цю посаду надається тільки на один термін, без права бути переобраним [13].

За даним законом парламентар може висунути на посаду кожного громадянина, який проживає у Ізраїлі. Для того, щоб він став кандидатом у президенти необхідна підтримка десятих і більше парламентарів, вони подають таку пропозицію у письмовому вигляді голові Кнесету з письмовою згодою самого кандидата, але тільки тоді, коли буде призначено дату виборів.

Детально визначено сам термін протягом якого мають бути проведені вибори. На виборчий процес виділено шістдесят днів (проводяться не раніше, ніж за дев'яносто і не пізніше тридцяти днів до закінчення строку повноважень чинного Президента). Призначає їх голова Кнесету після консультації із своїм заступником і письмово повідомляє депутатів про дату (не пізніше, ніж за двадцять днів до їх проведення).

Голосування здійснюється за звичайною процедурою, яка передбачена для всіх випадків, крім винятків, передбачених законом. Кандидата повинно підтримати більшість депутатів, присутніх на зборах. Існує можливість повторного голосування (коли жоден не отримав більшість колосів). Якщо на третій раз не буде нікого обрано, тоді той кандидат, який отримав найменшу кількість голосів вибуває. Саме голосування продовжується до тих пір, поки хтось не отримає необхідну більшість, при цьому на кожному етапі останній учасник у рейтингу вибуває.

Другий варіант полягає у залученні до обрання представників місцевого самоврядування великих адміністративно-територіальних одиниць. Для прикладу тут варто навести Італію.

Президент Італійської республіки є главою держави, що обирається на спільній колегії, в якій беруть участь дві палати парламенту та по три

представники від кожного регіону. Регіон Валле-д'Аоста надсилає лише одного представника. Президент обирається на 7 років [14, с. 19].

Для свого обрання президент зобов'язаний заручитися підтримкою двох третин делегатів. Мінімальний вік для кандидатів у президенти становить 50 років. Якщо президент тимчасово не може виконувати свої функції, керівник Сенату заміщає його на посаді. У разі смерті чи відставки глави держави президентські вибори мають бути проведені протягом 15 днів. На сьогодні діючим президентом Італії є Серджо Матарелла, який переміг на виборах в 2015 році [14, с. 19].

Для *третього варіанту* характерно створення особливого органу, а саме утворення колегії, до якої входять представники від парламенту та суб'єктів федерації (землі – ФРН, штати – Індія).

Індія у 2017 році обрала нового президента. Ним став індуїстський націоналістичний лідер Рам Натх Ковінд. На підтримку 71-річного представника правлячої партії проголосували майже дві третини депутатів індійського парламенту і законодавчих органів її штатів. Колишній губернатор штату Ковінд здобув перемогу над кандидатом від опозиції – 72-річною Мейрою Кумар – першою в Індії жінкою, яка зуміла зайняти пост голови нижньої палати індійського парламенту. Прикметно, що і Ковінд, і Кумар є представниками касты недоторканих (далітів), яка в традиційному індуїзмі вважається найнижчою [15].

Пост президента в Індії – переважно церемоніальний. Виконавча влада зосереджена в руках прем'єр-міністра. Проте президент грає ключову роль у період політичних криз, наприклад у разі невизначеного результату загальних виборів, коли він вирішує, яка саме партія буде формувати новий уряд [15].

Крім наведених вище варіантів, зустрічаються й інші, вони не підпадають під жодну категорію поділу. Наприклад, Єгипет та Сирія виділяються способом обрання глави держави. У Сирії референдум схвалює

особу, яку попередньо затвердили Народні Збори (мінімум 35 членів), до того ж заявка кандидат попередньо вносить до Конституційного Суду і отримує висновок на відповідність посаді Президента.

В Єгипті кандидатури на пост Президента спочатку висувуються на безальтернативній основі парламентом, а потім схвалюються на загальному референдумі [16].

У статті І.П. Дерв'янка так висвітлено це питання: «Єгипет є країною з авторитарними методами управління. Монопольне право на державну владу має президент, який обирається на загальнонаціональних виборах, а подовжує термін свого перебування при владі шляхом постійних референдумів. Конституція Єгипту прийнята в жовтні 1971 р. передбачає обрання президента парламентом – Національними зборами на шестирічний термін, а згодом цьому рішенню надає легітимності проведення плебісциту, результати якого підтверджують рішення парламенту» [17, с. 85].

Вибори президента Єгипту припали на 2018 рік. З майже 96 млн жителів країни правом голосу наділені майже 59,5 мільйонів громадян [18].

Як бачимо, існує вдосталь прикладів нетипових підходів до організації виборів. Такі відмінності відображають, наскільки всі держави є унікальними. Проаналізувавши такі дані, автором зроблено висновок, що цей інститут потрібно реформувати із врахуванням тих історично зумовлених традицій, які притаманні певній території та орієнтирів на майбутнє, до того ж це неможливо зробити без комплексного підходу до всіх інститутів державної влади.

Висновок. Вибори характерні для республік, проте у монархіях також може зустрічатися даний інститут. Обрання Президента у президентській і змішаній республіці здійснюється прямим або непрямым голосуванням, а у парламентських – багатоступеневим способом (самим парламентом). У низці держав цей процес відбувається за участі і населення, і парламенту.

Виборна монархія характеризується строковістю повноважень монарха, процес обрання якого може залежати від державного устрою. Він має широке коло повноважень, так як є членом Вищого органу влади і безпосередньо впливає на його діяльність.

У республіках повноваження залежать від того, хто дав владу: народ чи парламент. Останній зазвичай серйозно обмежує функції президента і дозволяє йому здійснювати переважно лише представницькі функції.

Отже, особливості виборів притаманні кожній державі, через них визначається майбутній статус (положення та повноваження) особи на цій посаді. Тож, можна сказати, що їх проведення зумовлено характером відносин між органами влади і цілком окреслює коло тих прав, які матиме обраний кандидат.

Література

1. История политических и правовых учений : учебн. для вузов / под общ. ред. проф. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2004. – С. 944.
2. Шляхтун, П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) / П.П. Шляхтун. – Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2005. – 576 с. [Електронний ресурс]. - Веб-сайт «Політологія: Онлайн бібліотека». – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1901.html>
3. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві : монографія / В.В. Сухонос. – Суми ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – С. 339.
4. Хутинаев, И.Д. Институт президента Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Хутинаев Игорь Дмитриевич. – М., 1994. – 134 с.
5. Султанов А. Ш-оглы Конституционно-правовой статус Президентом Азербайджанской Республики и Российской Федерации (опыт сравнительного исследования) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Султанов Азад Шир-оглы. – М., 1997. – 240 с.

6. Конституція ОАЕ [Електронний ресурс]. – Веб-сайт «Конституции государств (стран) мира. Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова». – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=89>
7. Дахно, І. І. Об'єднані Арабські Емірати / Країни світу: енциклопедичний довідник // І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. — К. : «МАПА», 2011. — 608 с.
8. Рыжов, К. В. Все монархи мира: Мусульманский Восток XV — XX вв.: [справ.] / К. В. Рыжов. — М.: Вече, 2004. — 541 с.
9. Серьогіна С. Г. Порядок заміщення поста глави держави в аспекті форми правління / С. Г. Серьогіна // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2003. – Вип. 64. – С. 3-12.
10. Brody R. A. Assessing the President: the media, elite opinion and public support / R. A. Brody. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 198 p.
11. Constitution of the Republic of Vanuatu [Електронний ресурс]. – Веб-сайт «World Intellectual Property Organization». – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=195747#LinkTarget_452
12. Конституційне право: текст лекцій / Ю.М. Коломієць, О.В. Козир, В.В. Лазарєв – Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. – 31 с.
13. Основний закон про Президента Держави [Електронний ресурс]. – Веб-сайт «Конституции государств (стран) мира. Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова». – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=202>
14. Система державного управління Італійської Республіки: досвід для України / уклад. : Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк, Л. В. Примаченко. – К. : НАДУ, 2012. – 48 с. – (Серія видань з міжнародного досвіду державного управління).

15. Президентом Індії став індус-націоналіст з касти недоторканих [Електронний ресурс]. – Веб-сайт «ZIK». – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/07/21/prezydentom_indii_stav_indusnatsionalist_z_kasty_nedotorkannyh_1136459
16. Кирилюк, Ф.М. Політологія / Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько та ін.; За ред. Ф.М. Кирилюка / Навчальний посібник. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с. [Електронний ресурс]. - Веб-сайт «Alive-inter.net». – Режим доступу: <http://alive-inter.net/ukr/textBookPage-59680uppes>
17. Дерев'янку, І.П. Своєрідність еволюційних процесів Єгипту: політико-економічні аспекти / І. П. Дерев'янку // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. – 06/2010. – Вип.2 Сер.: Економіка, право, політологія, туризм. – С. 83-89.
18. У Єгипті стартували президентські вибори [Електронний ресурс]. – Веб-сайт «Дзеркало тижня. Україна». – Режим доступу: https://dt.ua/WORLD/u-yegipti-startuvali-prezidentski-vibori-273193_.html